כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת עקב ■ י"ז אב ה'תשע"א ■ 17.08.2011 ■ גליון מס' 134

תפוצה לכל קהילות ישראל

הרינה בתפילה ודרשות נשים

ידידי הרה"ג שמואל ברוך גנוט שליט"א
משיב להלן על שורת שאלות שעלו על שולחן המערכת
ובהן סוגיות רגישות, וכל החולקים עליו ועל פסיקותיו בהתבסס על
מקורות תורניים - מוזמנים בכל הכבוד לעשות זאת מעל במה זו.

■ **ברבים מבתי הכנסת כשהחזן אומר בתפילת שבת את הקטעים של "קדושה", הן בתפילת שחרית והן במוסף, לעתים קרובות הוא שר אותם והקהל מצטרף אליו, למרות שהקהל כבר אמר את אותם קטעים. האם דבר זה מותר על פי ההלכה (שהרי, למשל, בקטע של "שמע ישראל" שבקדושה במוסף של שבת המצטרפים אומרים שוב את שם ה' והאם אין בזה משום "הפסק")?**

ראשית, המקור לנגינת הש"ץ כבר נמצא בקדמונים, וכך נהגו באשכנז ובספרד, דורי דורות. והענין מצוי רבות בספרי ההלכה והמנהג. (ועיין משנה ברורה סימן קכ"ה סק"א בשם המג"א). וכאשר הש"ץ מנגן, כדאי מאד לסייע לו במנגינה (ללא מילים) ולשמח אותו בכך שמנגינתו טובה ומרוצה על הציבור. בספר 'נחמד מזהב' (פרשת כי תצא) כתב בשם רבי יחזקאל מקוזמיר זצ"ל שהסיוע לחזן לנגן, הוא כקיום מצות 'הקים תקים', שכל דבר שקשה לאדם לעשות לבדו, עלינו לסייע לו בו. ובס' פסקי תשובות (ח"א סי' ס"ח) כתב בשם צדיקים, שאם לא עוזרים לחזן בנעימותיו, יש בכך כאיסור של 'לא תעמוד על דם רעך'...

כאשר הקהל כופל שוב את התיבות יחד עם החזן במנגינתו ב"קדושה" וב"הלל" וכדומה, מובא בספר הליכות שלמה (ח"א פרק ט' הערה יד) שמו"ר הגרש"ז אוירבך זצ"ל הורה שנראה שאין זה נחשב להפסק, אך אין ראוי לעשות כן. ולכן כדאי רק לנגן עם החזן במנגינה, אך לא לומר איתו את המילים שוב, אחרי שכבר אמרנו אותם פעם אחת. אך אם קרה ושרנו איתו שוב את המילים - אין זה הפסק. (ואני נוהג, שכאשר מגישים אותי לש"ץ לאמירת ההלל, ואני רוצה לשיר קטע, אני מתחיל לשיר אותו מיד, יחד עם הקהל, עוד לפני שכולם אומרים אותו לבדם. ואז כולם שרים איתי יחדיו, בפעם הראשונה).

■ **מהי עמדת ההלכה לגבי תפילה בנוסח קרליבך, שלפיו רוב הקטעים נאמרים בשירה?**

ככל הידוע לי, בתפילות בנוסח הרב קרליבך זצ"ל שרים קטעים מקבלת שבת ופסוקי דזמרה, ולא בקריאת שמע או ממש את חלקי התפילה ושמונה עשרה, ולא ברכות שלמות בחזרת הש"ץ. לכן, לא נראה שישנה בעיה בזה, ואדרבה, מצינו שמאריכים בניגונים גם בברכות, כמו ב'שבע ברכות', והגרש"ז אוירבך זצ"ל הסביר (שם אות י"ג) ששירה זו היא לכבוד הברכה. אינני רואה שום מניעה לתפילות בנוסח קרליבך המופלאות ומרוממות הנפש. ובכלל, עלינו לזכור שבאשכנז שרו הרבה בתפילה, מאות מאות בשנים. התפילה באשכנז הייתה מלאה שירה ורגש. שרו הרבה, ב'הללו א-ל בקדשו', 'א-ל אדון', 'ממקומך', ובפיוטים 'אין כאלוקינו', בקבלת שבת ו'לכה דודי' ועוד ועוד. רק באזור ליטא חדלו מלשיר, בגלל הריאקציה של חכמיה ובעלי המוסר מהחזנים שהגיעו לוילנא וגלילותיה, שהפכו את התפילות להופעות חזניות, בהם הקהל ישב בשקט והאזין לגדולי החזנים בעולם. אך נשים לב שגם בישיבות ליטאיות רבות בימינו כבר שבים אט אט לנגן בהרבה קטעים בתפילה. אני למדתי ב'קול תורה', שם מנגנים יפה יפה בכמה קטעים, וכולם משוררים להקב"ה בקול ערב. וכמובן, גם בקהילות עדות המזרח, בה השירה היא חלק נכבד בתפילה. יש מספר תשובות בענין השירה בתפילה בשו"תים של הגר"ע יוסף שליט"א ומרתק לקוראם.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

ובתים טובים תבנה

כבר בכניסה הראשונה לארץ הבטיח הקב"ה ברכה כשאמר לאברהם אבינו: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך"...

המשך בעמ' 3

שו"ת קיץ

שאלה: אכלנו במלון ביצים קשות לא מקולפות. לאחר מעשה אמרו לנו שאסור לאכול ביצים קשות בבית מלון שהמטבח בו אינו כשר. האומנם?...

המשך בעמ' 7

סיפור לשבת

מה אהבתי תורתך

בימים אלה ראתה אור חוברת מושקעת ומשכילה בנושא "תורה" בהוצאת מעיינותיך לצעירים. זו השישית במספר בסדרת "יחידת לימוד חווייתית מתורת החסידות"...

המשך בעמ' 4

שביבים

חנוך לנער

בחסידות קוצק העמידו את האמת בראש התכונות בהן חייב אדם להחזיק ולהשתלם. כאשר חסיד חדש ביקש להצטרף לחסידי קוצק קיבלוהו הללו בשמחה...

המשך בעמ' 7

בגמרא בברכות (ו,א) נאמר: לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה. ופירש רש"י: במקום רנה - בבית הכנסת, ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב.

■ לא מעט חזנים ובעלי תפילה חוזרים על מלים ועל משפטים שלמים תוך כדי תפילתם לפני "העמוד" האם זה מותר על פי ההלכה?

אין לחזן לכפול תיבות בשביל המנגינה, ואין להעלות חזן שכזה לעמוד התפילה. דבר זה כתוב בהרבה מספרי הפוסקים. (עיין שדי חמד אס"ד מערכת הפסק אות ט', שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' ל"א ועוד רבים). הגרש"ז אוירבך זצ"ל כתב (שם אות ט') כך: "שליח ציבור שכופל התיבות בניגוניו ללא צורך כלל, הרי זה הפסק, ואין יוצאים בה ידי חובת ברכה, וגם אין עונים אחריה אמן". ואמנם, הערוך השולחן (סימן של"ח ח') מלמד קצת זכות בנוהג זה, אך גם הוא עצמו מסיים ש'טוב לפני האלוקים ימלט מזה'. (ומנסיוני כשליח ציבור בחגים ומועדים וראש השנה ויום כיפור, שכאשר צריך לחזור על מילה לצורך המנגינה, פשוט מנגנים מעט בנעימה, וממשיכים הלאה, וכולם מתרגלים לכך, יודעים אל נכון שעושים זאת בגלל ההלכה). ומה עושים במקרה כזה? פשוט מבקשים מהחזן לחדול מכך, ואם מסרב, לוקחים חזן אחר. נוסח ואורח התפילה קודם לקולו הערב וסלסוליו של החזן. ההלכה אחת היא ואי אפשר להחליפה, ואילו חזנים- אפשר להחליף. חושבני שניתן להסביר זאת לכל חזן, בנעימות ובשום שכל, והוא יבין.

■ בבתי כנסת רבים ילדים לפני גיל מצוות עוברים לפני התיבה בקבלת שבת עד תפילת ערבית. האם ההלכה מאפשרת זאת, קודם כל מנקודת הראות של המסוגלות לשמירת נקיות כראוי?

'קבלת שבת' אינה חלק אינטגרלי מהתפילה והיא נחשבת כתוספת מצד ההלכה. מסיבה זו נוהגים בישיבות ובריכוזי התורה הליטאיים, ובעוד קהילות רבות וחשובות, שהחזן עומד בקבלת שבת ליד הבימה, ולא ליד מקומו הקבוע של החזן. בכדי להורות ולהדגיש שקבלת שבת היא רק תוספת לתפילה ולא חלק מוחלט מהתפילה עצמה. התוקף ההלכתי של 'קבלת שבת', דומה ל'אנעים זמירות', בו עולים ילדים קטנים כחזנים. לכן אינני רואה שום מניעה שבמקומות שכך נהגו, יעלו ילדים כחזנים לקבלת שבת. וכמובן, לא ילדים קטנטנים, אלא ילדים שיודעים להתפלל בנחת, בכובד ראש וברצינות ומבינים את גודל המעמד, חשיבות התפילה וכבוד המתפללים. ואין צורך לחשוש לנקיותם של ילדים בני 8/9. הם ילדים גדולים, אחראיים ומשובבי לב... (ואמנם, מצאנו בהלכה ענינים של 'כבוד הציבור'. אך בקהילות שכך נוהגים, אין בזה בעיה של חוסר בכבוד הציבור).

■ בלא מעט בתי כנסת נשים מצטרפות לשירת קטעי תפילה מעזרת נשים. האם ישנם פוסקים השוללים זאת?

כאשר הנשים שרות בשקט, מבלי שהמתפללים שומעים אותן, שיבושם להן ושיהנו מהשירה וההצטרפות לשירה. אך כשהגברים שומעים אותן שרות, הרי זה אסור בתכלית האיסור. שמיעת קול זמר אשה נשואה, או פנויה נדה (ובתולות שלנו בחזקת נדה- מגן אברהם ושאר פוסקים), אסורה בתכלית. ראו בשולחן ערוך ונושאי כליו או"ח סימן ע"ה סעיף ג'. ושם מובא שכמו כן אסור להתפלל ולקרוא קריאת שמע כאשר נשמעת קול זמרת אשה.

אינני מכיר פוסקים המתירים זאת. קשה לי להאמין שישנו רב בחוגי הציונות הדתית, החולק על דבריו המאד מאד נחרצים של הגרא"י הכהן קוק זצ"ל, שכתב בענין זה בשו"ת אורח משפט (או"ח סימן ל"ה). ואני מעתיק בזאת את דבריו של הרב קוק זצ"ל, מילה במילה:

והנה כאשר כל הדברים הללו מגיעים בענין החיוב של הבדלת עזרת הנשים מעזרת האנשים במקום מקדש מעט, ק"ו הדברים שאנו חייבים לגדור את הפרצה של השמעת קול זמר ושיר של אשה בבית הכנסת, ותערובות הקול הוא בודאי יותר חמור, שהרי קול זמר באשה ערוה, ואסור לשמע קול זמר אשה בשעת קריאת שמע כמבואר בשו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ג. ואע"פ שכתוב שם בלשון יש להזהר, אין הכונה שיש ח"ו צד היתר בדבר, אלא מפני שנחלקו הראשונים בפירושא דקול באשה ערוה, המבואר בגמרא ברכות כ"ד א', די"א והיא דעת הרא"ש וסייעתו דלא מיירי לענין ק"ש דוקא, אלא שהוא איסור כללי ואסור לכוין ולשמוע קול זמר של אשה בכל אופן גם שלא בשעת ק"ש ותפילה, ולפ"ז אין שייכות להלכה זו, לגבי דין ערוה לענין ק"ש, דאם מכוין לשמוע בכל גווני אסור, ובאינו מכוין לשמוע אין שום חומר בק"ש מבכל ענין, וע"ז כתב בשו"ע דעת י"א דס"ל דיש חומר בק"ש שאפילו כשאינו מתכוין לשמוע ג"כ אסור לקרות ק"ש כששומע קול זמר אשה, כמו שאסור לקרות כנגד כל דבר של ערוה. ועכ"פ אליבא דכו"ע איסור חמור הוא, וק"ו שהוא איסור כפול אם מכוונים לכך וקובעין זה האיסור במקום קדוש. וכשמשוררות נשים בענין סדר של תפילה הוי זמרי נשי ועני גברי, דגרע מפריצותא בעלמא והוי כאש בנעורת כדאמרי' בסוטה מ"ח א'. ובמקום קדוש צריכים יותר להתרחק מכל דבר המביא לידי עבירה, או הרהור, שבמקום שהקדושה מתגברת מתגבר לעומת זה גם היצר הרע, כמש"כ בתוי"ט פ"ה דאבות מ"ה ד"ה ולא. וזהו הטעם שאמרו בגמ' דסוכה נ"ב ע"א, בענין יצה"ר, שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל, כי הגדיל לעשות, אמר אביי ובת"ח יותר מכולם, והיינו מצד התגברות הקדושה שבהם, וכד' התוי"ט הנ"ל, וה"ה למקום קדוש, כשישראל מתקבצים שם למטרה של קדושה, שכל דבר שאסור משום סרך יצה"ר במקום אחר נעשה איסורו יותר חמור ויותר מזיק במקום קדוש, ופוגם עי"ז את כל מעלות הקודש של גוי קדוש ומפסיד את הכונה ואת רוממות הנפש של קדושת התפילה והעבודה הטהורה. ומה שמחמיר את הענין של האיסור הוא, מה שנעשה בתור פעולה של קהל ועדה וישראל, שכבר כתב ע"ז הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פמ"א, שבכל איסור ובכל עברת מצוה שנעשה ביד רמה ע"י עדה מישראל יש לזה דין עיר הנדחת וחלילה לזרע קודש שיכנסו במצודה רעה כזאת.

והנה כבר ביארנו, שאלה הדברים של איסור התערבות אנשים ונשים בביהכ"נ, ואיסור קול נשים בשיר וזמר, הם איסורים חמורים של תורה, וחלילה לשום אדם מישראל להמנות בין עבריינים, ולהיות נטפל לעדה כזאת הפורצת את גדרי - הקודש הללו, ואיסור גמור מעיקר הדין להכנס ולהתפלל בבתי כנסיות כאלו. וכאשר כבר בררו זה, וגם גזרו בכל חומר גדולי עולם בדורות שלפנינו. ואפילו אם היו הדברים הללו אסורים רק מפני מנהג אבותינו בלבד, כמו שיש טועים בזה ואומרים שהם רק דברים של מנהג, הנה גם אז היו הדברים חמורים מאד, ומנהגי אבות הם הם גופי תורה, ואמרו ע"ז בגמ' פסחים נ' ע"ב כבר קבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך, ובירושלמי פסחים שם ובב"ר פ' צ"ד אמרו על עניני מנהגים של האבות, שבאו ושאלו, והשיבו להם אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש. שמזה נראה שזלזול המנהג של אבות בעניני איסורים נחשב מזלזל בכבוד האבות נוחי נפש. וכן שלחו מתם גבי ענין יום טוב שני של גלויות הזהרו במנהג אבותיכם בידכם. והרמב"ם בפ"א מה' ממרים, לענין איסורים של דברי סופרים וחומר שלהם בכלל, דילפינן מלא - תסור, נקיט בחדא מחתא איסורים ומנהגים, וכ' אחד דברים שלמדו מפי השמועה ואחד דברים שלמדום באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ואחד דברים שעשאום סייג לתורה, והן הגזרות והתקנות והמנהגות, ואמר עוד שם הרי הוא אומר

על פי התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזרות והמנהגות, שיורו בהן לרבים כדי לחזק הדת, ושם אמר כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצות עשה לשמע להם. והשוה בזה את המנהגים עם התקנות והאיסורים הנלמדים מהלכה - למשה - מסיני, או ממדות התורה, והכל הוא בכלל תורה שבע"פ, ואין שום מקום להקל במנהגי אבות הקדושים, ובפרט בענינים המסורים לרבים, ושהם מיוסדים על יסוד קדושת ישראל. על כן תקותי חזקה, שכל אחינו החרדים לדבר ד' ישמעו לקול הרבנים הגאונים חברי אגודת הרבנים האורתודוקסים, ויזהרו במנהגי אבותינו הקדושים ובכל חומר האיסורים בעניני קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות, ויבנו את בתי הכנסיות בדרך הבנין שהיו בונים אבותינו נוחי נפש ז"ל מדור דורים, בהבדלה בין עזרת אנשים לעזרת נשים, ולא ישמע בהם קול זמר של אשה, והיה מחנינו קדוש, ובזכות זה נזכה כולנו יחד לעלות לציון ברינה ושמחת עולם, ולראות בשמחת גויינו ובבנין בית מקדשנו, במהרה בימינו אמן.

עד כאן דברי הגרא"י קוק זצ"ל, וכל מילה נוספת- מיותרת.

■ **באחרונה נפוצה מאוד התופעה שנשים נותנות שיעורי תורה בפני קהל מעורב של נשים וגברים. האם ההלכה רואה בכך פסול או שמא מכיוון שהעניין נפוץ כבר אין להתנגד לו?**

נאסר על גבר להביט באשה כדי להנות מראייתה. זהו איסור מפורש. הלא כן? האם בדרשה מותר להביט באשה, רק בגלל שהיא מדברת דברי תורה וחכמה? בודאי שאסור. (אם מדובר באשה זקנה וכדומה, יתכן שמותר.במקרה שאין שום חשש שיהנו מראייתה. אינני מכריע בזאת, מפני שלא עינתי כעת בדבר זה).

לשבת מול אשה שניתן להנות מראייתה ולשמוע אותה מדברת, כשהקהל מביט בה נכחו, -מה ההיתר בזה?? ה'חפץ חיים' בזקנותו חרד חרדת מוות מכך שהמשרתת נכנסה לרגע לחדרו, באומרו שיש לו עדיין יצר הרע. אזי האם אנחנו, אזובי הקיר, מוכנים לקחת סיכונים בחשש איסורים מהתורה, רק בגלל שזוהי 'תופעה נפוצה'?!

אדרבה, תדבר האשה החכמה דברי מוסר מאחורי וילון, וסוף סוף ייאלצו הגברים להרגיש ולחוש את התחושה של הנשים, השומעות תדיר דרשות מהגברים, מאחורי מחיצה...

בשנת ד' אלפים תתק"מ, ביקר הנוסע היהודי הנודע רבי פתחיה מרגנשבורג בבגדד שבבבל (עירק) והוא העלה את זכרונותיו על הכתב, בספרו "סיבוב רבי פתחיה". רבי פתחיה תיאר בציוריות את קורותיה של הקהילה היהודית המפוארת בבגדד ובין השאר הוא מספר על בתו של ראש הישיבה רבי שמואל בן עלי שלימדה את בחורי הישיבה תורה. הרבנית, בתו של ראש הישיבה, היתה בקיאה בתלמוד הבבלי **והיתה מלמדת את הבחורים, בהיותה סגורה בחדר סגור, כאשר שיעוריה נמסרים דרך החלון, מבלי שהבחורים יראו אותה.**

כיום נולדו רבנים חדשים, שפתחו "חלון" לזרם הקונסרבטיבי, והם מנסים להחדיר לעולמנו סגנון חדש של עיוות ההלכה, בתוספת רעיונות סרק ואידאות משונות, שלא צמחו מהש"ס והפוסקים. חלקם אינם יודעים מה כתוב בחגיגה דף כ"ג, וחולין צ"ט, למשל, או בשו"ע אבן העזר סימן מ"ב, למשל. והם שואבים את מקורותיהם מהמחשב, מהאנציקלופדיות התורניות, מהראש ומהפלורליזם החדש, בלי בסיס הלכתי ראוי לשמו. אני קורא לעיתים את מאמריהם וכל פעם אני מתרגז מחדש מעוצמת העקמימות, הבורות והחוצפה להורות לרבים ברמה שכזאת. וכבר אמרו חז"ל במסכת סוטה (כב,א) דברים חמורים על מי שלא הגיע להוראה ומורה, ה' ירחם. ושם מדובר על תלמיד חכם, אך שלא הגיע להוראה, וכל שכן כאלו שאינם... אף אדם בר דעת לא היה מוכן להסתכן בהשקעת כספו בנדל"ן או במסחר, המבוסס על פלפולי סרק שכאלה. אך בדברים שקשורים להלכה, ישנם רבים המוכנים ליטול רבנים שכאלה כנזר לראשם. וחבל, חבל מאד. ■

פרשת עקב

ובתים טובים תבנה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

כבר בכניסה הראשונה לארץ הבטיח הקב"ה ברכה כשאמר לאברהם אבינו: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך", ועל כך נאמר לו: "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה". גם בפרשתנו מפרטת התורה את מעלותיה של הארץ את מעלותיה הגשמיות וגם את מעלותיה הרוחניות. מעלותיה הגשמיות כפי שהתורה מתארת: "כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה, ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת" (דברים ח, ז-ט). ועל כך מוסיפה התורה גם את מעלותיה הרוחנית: "ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (שם יא יב). ודווקא שבחה של ארץ ישראל טומנת בחובה גם סכנות שמפניהן מזהירה התורה ככתוב: "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה - ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך" (שם ח יב-יד). באשר כל חברת שפע מלווה בפיתויים, ולכן אפשר להבין שבולמוס האכילה והשביעה, ריבוי הנכסים וההון, כל אלו עלולים להביא את האדם לזחיחות הדעת עד כדי שכחת הבורא כמו שאמר שלמה (משלי ל ט): "פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה'", אבל בתוך הדברים העלולים להביא את האדם לשכחת ה' מציינת התורה גם את העובדה **"ובתים טובים תבנה וישבת"**, ולכאורה תמוה הוא מה סכנה יש בבניית בתים טובים וכיצד הם מביאים לשכחת ה'"?

ה"כלי יקר" בפירושו לתורה מסביר שהסכנה של ברכת הארץ אינה בשפע עצמו אלא ברדיפה אחר המותרות, והוא מדייק זאת מהכתוב: "פן תאכל" -אחר- "ושבעת", שהכוונה היא שלאחר שכבר תשבע עוד תבקש אכילה. ולאחר שיש לכם דירה מרווחת די צורכך לדור בה, לא תסתפק במוכרחות אלא תבנה בתים נוספים ללא צורך, ולשיטתו צריך להסביר גם את המשך הכתוב, שלאחר שתהיה מסודר מבחינה כלכלית, עדיין לא תהיה שמח בחלקך אלא תבקש להרבות

כסף וזהב הרבה יותר ממה שאתה זקוק, ואז המרוץ אחר העושר והמותרות עלול להביא את האדם לרום הלב ולתחושת כוחי ועוצם ידי, המביאה לבסוף לשכחת ה'. אלא שעדיין הביטוי "בתים טובים" אומר דרשני, אדרבא שבח הוא לאדם לומר עליו שהוא בא מ"בית טוב", ואם כך מה לבית הטוב ולהתרופפות האמונה? ואולי רמז רומזת לנו התורה ש"בית טוב" גם מבחינה ערכית כשלעצמה אינו עדיין ערובה בטוחה לעתיד האמונה, כבר ראינו ישובים שהקפידו להקימם על טהרת הקודש, שתושביה נבחרו במסננת של ועדת קבלה, וכל הסלקציה הזו לא מנעה תופעות של פריקת עול והפנית עורף לדרך אבות מצד דור ההמשך. כי לפעמים דווקא הבית הטוב והסביבה הטובה הם המביאים לזחיחות הדעת אצל ההורים המרגישים עצמם משוחררים מאחריות אישית לטיפול בחינוך ילדיהם, מפני שהם סומכים על מוסד הלימודים או חברת הילדים ובעיקר על הסביבה הטובה בה הם חיים, ומפני זה הם משחררים את עצמם ממעקב ואחריות למצב ילדיהם. על זה באה התורה ומזהירה: גם אם בנית בית טוב בסביבה טובה, אבל תשומת הלב שלך לא יופנה לעיצוב הפנימי של הבית בתכנים וערכים, בשימת לב מתמדת למצב הילדים, במעקב צמוד אחר התפתחותם, ללוות אותם בלבטיהם ומצוקותיהם, ובעיקר להיות מעודכן במצבם החינוכי. ואם תחת זאת להוטים ההורים אחר נהנתנות חומרית ("תאכל ושבעת"), ועסוקים מבוקר ועד ערב להרבות נכסים ("ובקרך וצאנך ירביון"), ולהגדיל את הונם ("וכסף וזהב ירבה לך"), אם כזוהי תהיה תרבות הבית כי אז גם מבתים טובים יכולים להגיע לשכחת ה'.

וישנו עוד פגם נוסף בבניית "בתים טובים" במובן של בניני פאר, שההשקעה הזו היא לחובתו של האדם כמו שמובא בירושלמי (סוף מסכת פאה) שמסופר על חכמים שטיילו ליד בית כנסת בלוד, ואחד מהם התפאר: כמה ממון שקעו אבותי כאן עד שבנו בית כנסת זה לתפארת, אמרו לו: כמה נפשות שקעו אבותיך כאן, לא היו (במקום זאת) בני אדם שיעסקו בתורה שהיו זקוקים לכסף זה. לכן אדם שזכה לעשירות צריך לדעת איך להשקיע את כספו בחכמה ובדרך נכונה.

*ממנהיגי החינוך התורני בישראל, מגדולי פרשני הראי"ה קוק, יקיר ירושלים, מחברם של שמונה ספרים חשובים, זכה בארבעה פרסים תורניים יוקרתיים. ועוד.

סיפור לשבת

מה אהבתי תורתך

{בימים אלה ראתה אור חוברת מושקעת ומשכילה בנושא "תורה" בהוצאת מעיינותיך לצעירים. זו השישית במספר בסדרת "יחידת לימוד חווייתית מתורת החסידות". וקידה 500 ליוזם הפרוייקט, הרב משה שילת שליט"א. הסיפורים לוקטו מחוברת זו והמשכם בע"ה יבוא. שאול שיף}

יותר מאב שלא ראה את בנו

סיפר לי המופלג הגדול, המלמד שעסק במלמדות בבית אדמו"ר הזקן: פעם נסע רבי דובער האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש לקהילת קודש שקלוב. ונשתהה שם ימים אחדים, והיצר לו מאוד מהביטול תורה. ונסע לביתו במהירות, עד שנפל סוס מהעגלה. וכל כך לא חש לזה, וציוה להעגלון שירדוף את הסוסים עד מקום שידו מגעת. והעת היה קור גדול מאוד, ולא רצה לעמוד בשום מלון לחמם מעט, וגם העגלון אמר שלא טעם כל היום כי אם כוס קפה. ובא לביתו בתחילת הלילה, ותיכף כאשר בא לביתו לא הסיר ממנו אף הבגדים, ורץ במהירות גדול ובאהבה עזה ולקח הגמרא, ולמד בעמידה כל הלילה בלי הפסק רגע ממש, עד שהצריכו לקרוא לו לתפילה. ואמר לי מלמד הנ"ל, שראה שלקח הגמרא נזדעזעו אבריו, כי אהבה עזה נראה על פני קדשו, יותר ויותר מהאב אשר לא ראה את בנו יחידו החביב לו מאוד, ולא ראה אותו עשרים שנה! כזה שמעתי מפיו והוא היה מפורסם לאיש אשר לא יגזים דבר מה ח"ו.

(סיפורים נוראים, ר' יעקב קאדאניר)

כאילו היה זה שיר לכת

תשאלו בודאי: ממה התקיים אחי בכל זאת? אז אספר לכם: לא מגשמיות, אלא מרוחניות! הוא ידע חצי הש"ס בעל פה, ותמיד בחר לשנן לעצמו כל מסכת ומסכת מענייני דיומא. בשבת היה חוזר על פרקי מסכת שבת, לקראת כל חג וחג היה מקריא מזכרונו פרקים שלמים מהלכות החג.

מתי היה הזמן המתאים ביותר ללימוד תורה בעל פה? היה זה בדרך ממחנה הצריפים למקום העבודה. היתה זו דרך ארוכה של 6-7 קילומטרים. בכל בוקר, עם דמדומי שחר, היינו משרכים רגלינו במצעד העבודה הארוך, ובכל לילה היינו עושים את הדרך חזרה, רצוצים וסחוטים עד בלי די. אבל אחי יעקב מצא לעצמו סגולה בדוקה, שלא לשקוע בתהום היאוש ואזלת האונים. הוא סידר "שיעור בהליכה", ובכל הדרך הארוכה הירצה בקול עז ולוהט סוגיא מסוגיות הגמרא. ולא לעצמו בלבד סידר את השיעור. בצריף שלנו, מספר 6, היו עוד כמה חסידים ובני תורה, והוא הזמינם לצעוד איתו בצוותא בשורה אחת. הודות לניגון הגמרא נתאוששו רגליהם, כאילו היה זה שיר לכת, ואודה שאחי היה

המשך בעמוד הבא...

חוזר בכל לילה אל הצריף החשוך יותר מעודד ממני, כאילו הדרך אצה לו.

(אני מאמין - אנשי אמונה בימי השואה, מרדכי אליאב)

אשה למדנית

דבורה לאה (אחות אביו של בעל התניא) היתה אשה מיוחדת במינה, צדקנית גדולה ומלומדת גדולה. משחר ילדותה ספגה לתוכה קדושה וטהרה, והתנהגותה היתה בהתאם למדות המפוארות שמנו חכמינו. היא היתה מסייעת לשכנות הענויות בעבודת ביתן ובגידול ילדיהן. כשהיתה בת עשר שנים כבר ניהלה את הבית כעקרת הבית לכל דבר, כשהכל משבחים את "ידי הזהב" שלה.

אביה, ר' שניאור זלמן, המלמד מפוזנא, היה עני מרוד, ועבודתו כמלמד לא הספיקה לפרנסת הבית. כאשר הגיע פושט יד לבית לא היתה פרוטה לתת לו. וגם פת הלחם שבבית לא הספיקה כדי לפרוס ממנה לעני, אך דבורה לאה מיהרה לתת לו מפרוסת הלחם שנועדה עבורה, בטענה שאינה רעבה. כך היתה נאלצת לרעוב מפעם לפעם, אך מעולם לא נראה הדבר כלפי חוץ. היא היתה תמיד עליזה ושמחה בחלקה, ואף מעודדת ומנחמת כל מר נפש.

בשעות הפנויות של ימי הקיץ היתה יושבת על המרפסת ועוסקת במלאכת יד. תוך כדי כך היתה מקשיבה לר' נח השכן, מלמד דרדקי, בשעה שלימד את תלמידיו הרבים. את שיעורי אביה עם תלמידיו לא היתה מסוגלת להבין, כיוון שתוכנם היה גמרא ומפרשיה, אך את שיעורי ר' נח הצליחה לקלוט. כך התקדמה במהירות יחסית. תחלה הצליחה לקרוא את התפלות ואף להבין פירושן, לאחר מכן הבינה קטע בחומש, עד שהצליחה בכחות עצמה ללמוד את התנ"ך כולו.

❊

אביה, ר' שניאור זלמן, היה נמנה על אלה שסברו שאין בנות צריכות ללמוד תורה. אפילו את קרוא האותיות לא מצא לנחוץ ללמדה. דבורה לאה הצטערה מכך, והיתה מאושרת כשניתנה לה ההזדמנות למלא את שאיפת הלימוד שלה באמצעות שיעוריו של ר' נח מלמד הדרדקי.

ברם, דבר זה לא סיפק אותה, ולמעשה גדלה עתה תשוקתה ללמוד, אבל מי יפתח לפניה שערי תורה?

- אביה ודאי לא ילמדה, שהרי אף את ידיעותיה שרכשה, תוך כדי האזה לשיעורי ר' נח, נאלצה להסתיר ממנו. אמה, רחל, היתה דווקא למדנית מובהקת, אך משום מה לא ניסתה מעולם ללמדה. דבורה לאה הייתה שרויה לא אחת במועקה על שאמה אינה דואגת ללמדה. מעט מזעיר על היקף למדנותה של אמה ידעה דבורה לאה מן העובדה, שכאשר אביה נעדר מן הבית היתה האם מזדרזת להוציא ספר מארון הספרים ולומדת בו בעיון. כעבור זמן התברר לה, להפתעתה הגמורה, שהספר אינו אלא - גמרא. רחל היתה, פשוט, מתעמקת בגמרא, ואף לומדת בה בקול. פעמים אף היתה מפזמת לעצמה את מנגינת הגמרא, המוכרת מלימודי האב.

בהזדמנויות כאלה היתה דבורה לאה מתכנסת לפינתה ועוסקת בתפירה או בריקמה. היא היתה מקנאה באמה על שהיא מסוגלת ללמוד, ויותר מכך היתה תמהה על כך שאין האם מנסה ללמד אותה. במקרים רבים היו דמעות נקוות בעיניה. פעם, בהזדמנות כזו, העיק הדבר כל-כך על דבורה לאה עד שהרגישה עצמה נאלצת לפרוץ בבכי. כדי שאמה לא תרגיש בדבר מיהרה לחדר השני, ושם פרקה את מטען המועקה שלה בבכיה קולנית. כאשר הבחינה האם מאוחר יותר בהיעדרה של בתה, והחלה לחפשה בחדר השני, נדהמה להיווכח בעיניה האדומות מבכי. היא פנתה אליה בחרדה ובמבוכה: מה לך בתי?

תחלה היססה דבורה לאה לספר לאמה את הגורם לצערה, אך כשאמה חזרה על שאלתה נאלצה לגלות לה את כל המעיק על לבה: מדוע לך, אמי, מותר ללמוד תורה, וממני נמנע הדבר לחלוטין, מלבד מה שהשגתי בכוחות עצמי?

רחל אימצה את בתה אל לבה וביקשה ממנה להירגע, כשהיא מתחילה לתת לה הסבר לטענת אביה והמתנגדים ללימוד תורה לנשים:

"ההבדל בין איש לאשה איננו רק חילוק גופני אלא גם חילוק רוחני ונפשי, בטבע מידותיהם, שכלם ומהלך נפשם.

האיש בראו הקב"ה טבעו קשה, והאשה בראה הקב"ה טבעה רך. הקשיות והרכות שתי מדות הן בטבעי בני אדם, וכמובן אשר בכל אחת מהן יש מעלה וחסרון, אבל בהנוגע אל רכישת התורה וידיעתה הנה הקשיות יש לה יתרון על הרכות העלולה להשתנות, לעומת טבע הקשה העומד חזק על דעתו.

האלקים כשנתן לנו את התורה הכוללת מצוות המתייחסות אל האנשים והנשים אמר למשה רבינו "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל". הנשים שהן רכי הטבע צוה האלקים לדבר אליהן בלשון רכה שהיא האמירה, והאנשים שהם קשי הטבע צוה האלקים לדבר אליהם בדבור הקשה כגידים.

ולהיות הנשים בטבע הרך, וטבע הרך עלול להשתנות, לכן הנה ישנם מן החכמים בחכמת הגמרא הסוברים אשר לימוד התורה שעיקרה הוא הוראה בהלכה אין ראוי ללמדה לנשים אשר מצד טבען הרך לא יוכלו להתעמק בעמקי ההלכות, ועלולות לטעות. נוסף על מה שאין להם אותו התוקף בהנהגה מסודרת כמו לאנשים שהם בטבע הקשה".

דבורה לאה, הנה מבלי התחשב עם שנותיה הצעירות הבינה את דברי אמה, ובגודל שמחתה נשקה את ידי אמה על גודל חסדה עמה להסביר לה את יסודי טעמי מנגדי לימוד התורה לנשים, ותבקש את אמה שתואיל לספר לה על אודות חינוכה והדרכתה ואיך התנהגה בילדותה ובימי נערותה ואז הנה גם היא תתאמץ בכל כחה להתנהג ככה ותוסיף לנשק ידי אמה.

❊

באחת ההזדמנויות סיפרה רחל לבתה על מקרה ששינה את יחסו של אביה ללמדנותה.

בפוזנא היה המנהג, לא לצאת בשבת במקום שאין עירוב כשהכפות על הידים, אלא אם כן היו תפורות לשרוול הבגד. בתוך העיר היה מותקן עירוב, ומובן ששם יצאו בכפות בלתי מחוברות.

אירע פעם, תקופה קצרה לאחרי נישואי רחל, שכל המשפחה חזרה בשבת מבית הכנסת לבית. בראש צעדו הגברים: ר' ברוך

המשך בעמוד הבא...

בטלן, בנו בנימין וחתנו ר' שניאור זלמן. אחריהם הלכו הנשים ובתוכן רחל.

ידי הנשים היו נתונות בכפפות, בלתי מחוברות, ובנימין נשא תחת זרועותיו ספרים. לפתע בא שמש הקהל בריצה והודיע שהעירוב נקרע.

השתררה מבוכה: מה לעשות עם הכפפות ועם הספרים? הגברים החלו להתפלפל בבירור ההלכה על פי ידיעותיהם בש"ס ומפרשיו. משלא הגיעו למסקנה ברורה העיר ר' ברוך: "אנו עסוקים יותר מדי בלימוד הגמרא ומפרשיה ומזניחים את לימוד ההלכה הברורה בספרי הפוסקים, כך שכאשר מתעוררת שאלה בהלכה למעשה אנו שרויים במבוכה". ובאמרו את הדברים פנה אל בתו: "נו, רחל, את בקיאה הרי בשולחן-ערוך. אמרי נא, איפוא, מה עלינו לעשות?"

ר' שניאור זלמן פקח עיניו בתמיהה. הוא לא האמין למשמע אוזניו. בהרהור שני חשב שחותנו חומד לו לצון.

רחל הסמיקה. היא ידעה היטב כי בעלה יופתע מאד כשייווכח בלמדנותה, וחששה שמא הדבר יהיה למורת רוחו. ברם, אביה עמד וציפה למוצא פיה.

לא היתה לרחל כל ברירה, והיא אמרה בבהירות את כל פרטי ההלכות הנוגעות למעשה. כל הקבוצה נהגה כפי שפסקה רחל, אך כשהגיעו לביתם מיהרו ר' שניאור זלמן ובנימין לעיין בשולחן ערוך, הם נוכחו לדעת כי הצדק עם רחל.

ר' שניאור זלמן השלים במשך הזמן עם למדנות אשתו, שהתבררה לו יותר ויותר, והערכתו אליה גדלה מאד, בהיווכחו כי כתוצאה מכך גדלה צדקנותה ומדת יראת השמים שבה, ולא להיפך ח"ו.

מאוחר יותר אף נודע לו כי גם בתו דבורה לאה הספיקה לרכוש ידיעות רבו מאמה, ובמשך הזמן כמעט הגיעה לדרגת למדנות אמה. אך הדבר שוב לא הרגיזו, כי אם, אדרבה, הסב לו קורת רוח.

(ספר הזכרונות - פרק פ, הרבי הריי"צ מליובאוויטש)

זמני מול תמידי

מעשה באיש עסקים, שבמשך שנים הקדיש מזמנו לתחום תורני כלשהו. יום אחד התלבט אם להמשיך בכך או לחדול ולהתמסר כל-כולו לעסקיו. הלה שיתף בהתלבטותו זו את הרבי מליובאוויטש.

בתשובתו שלל הרבי מכל וכל את עצם המחשבה להגביר את ההשקעה בעסקים על-חשבון העיסוק בתורה. בין השאר, כתב לשואל: "הגע עצמך: אלפים ואלפים שנה הייתה נשמתו, שהיא-היא העיקר אצל כל בני-ישראל, עוסקת בתורה. ואחרי חיינו בעולם הזה הגשמי, תחזור הנשמה להתעסק בתורה ולהתעמק בחכמתה, שהיא אין קץ לנצח נצחים. אלא שבינתיים, במשך איזה עשיריות שנים זימן לו הקב"ה עסק של מסחר. ואיך אפשר להביט על זה שזהו עסקו ואילו עניין התורה הוא 'עניין נוסף'?!".

(הילולא דרבי)

תרצה - תקבל

הלילה שקט. אחרוני הצועדים ברחובות כבר שבים לבתיהם. רק בבית אחד בקומה השלישית עדיין דולק האור, אור חיוור ועמום שמרצד משלהבת נר. לא יוצא דופן היה הלילה הזה. בכל לילה יושב רבי שמעלקי מניקלשבורג והוגה בתורה לאור הנר. פניו מאירות כל כך, עד שנדמה כי מהאור הזוהר הזה מאיר כל החדר. מעולם לא עבר על רבי שמעלקי לילה בשינה רצופה. מתיקות התורה הקדושה היתה חביבה על רבי שמעלקי יותר מכל רצון למנוחה. ומה היה עושה כדי שבכל זאת לא תיפול עליו תרדמה? כאשר היה חש שהתנומה משתלטת עליו, היה מניח בקבוק מים קרים סמוך למצח. הקור העז היה מנערו באחת ולא מאפשר לו להרדם. באותו הלילה נעצמו עיניו של רבי שמעלקי ללא שליטה. גם כשנטל את בקבוק המים הקרים ושטף בהם את פניו הרדומות לא הצליח, ולמרות מאמציו נפלה עליו תנומה. בזמן שישן כבה הנר שעל השולחן, ובחדר השתררה עלטה כבדה. לפתע הקיץ רבי שמעלקי מתנומתו. רצה להמשיך במילה בה הפסיק, אך לא היה יכול - החדר היה חשוך לחלוטין! אפילה כסתה את הכל. מה יהיה? כמה צער ועגמת נפש גרמה החשכה לצדיק! ואז, בלהט דקדושה ובלי לחשוב אם מעשהו הגיוני, פסע רבי שמעלקי כשבידו הנר, אל המרפסת הגדולה שבקצה חדרו והביט החוצה: אולי יראה מישהו ונר בוער בידו שיוכל להדליק לו את הנר. לא חשב רבי שמעלקי בהשתוקקותו הרבה על השעה המאוחרת, לא חשב שאין זה מציאותי כלל שיסתובבו אז ברחובות, לא זכר שעומד הוא במרפסתו המוגבהת וגם אם יעבור מישהו - כיצד ידליק את נרו שבגובה? הרצון העז הוא שדחף את רבי שמעלקי אל המרפסת. ובשמים הביט ה' על בנו אהובו, ראה את הלב הטהור הרוצה רק להגות בתורה הקדושה, ושלח את אליהו הנביא אל הצדיק רבי שמעלקי. בצאתו למרפסת הבחין רבי שמעלקי ביד האוחזת נר דלוק מושיטה לעברו את השלהבת וממתינה בסבלנות עד שידליק את הנר הכבוי שבידו. רבי שמעלקי לא השתהה אף לרגע קט, לא הרהר מניין צצה השלהבת. בצעד קל ומאושר רץ בחזרה אל חדרו והתרפק באהבה על האותיות הקדושות. לא חלפו שניות וקול ענוג של לימוד חזר להדהד בחלל החדר!

(על שלושה דברים - על התורה)

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

יהושע ר. מארה"ב: יצאנו לנפוש בשוויץ ואכלנו במלון ביצים קשות לא מקולפות. לאחר מעשה אמרו לנו שאסור לאכול ביצים קשות בבית מלון שהמטבח בו אינו כשר. האומנם? זכור לנו שהרב כבר התייחס לשאלה זו או דומה לה, אלא שכאן נחלקו הדעות והתמונה אינה ברורה דיה.

תשובה: קשה לומר בזה הלכה פסוקה, כי כל מקרה לגופו, ולא כל בתי המלון שווים, אך אנסה לבאר את בעיות הכשרות המצויות בדרך כלל בנידון זה, ומתוך כך הקורא הנבון יקיש הלכה למעשה לנידון שלפניו.

הנה אף שהביצה היא מאכל כשר[א], מכל מקום אם מבשלים אותה בסיר שאינו כשר[ב], אזי הביצה בולעת טעמים של מאכלות אסורות, והביצה אסורה באכילה.[ג]

אמנם למיטב ידיעתי בדרך כלל משתמשים להכנת הביצים בסיר המיועד אך ורק למטרה וזו, ואם אכן כך הדבר, אזי אין חשש של בליעת טעמים אסורים.

אלא שעדיין יש לאסור את הביצים קשות באכילה, משום גזירת חז"ל לא לאכול 'בישולי גויים' כמבואר בגמ' ובשולחן ערוך[ד], ובמפורש נפסק בשולחן ערוך[ה] שביצה שבושלה על ידי גוי אסורה באכילה משום בישולי גויים.

אמנם, כיום בהרבה בתי מלון יש מכונה מיוחדת לבישול הביצים, והיא נמצאת בחדר האוכל וכל אורח מניח לעצמו את הביצה כשאינה מבושלת כדי לבשלה לעצמו, ובמקרה כזה, אין כאן חשש של בישולי גויים[ו], כיוון שהיהודי בישל לעצמו את הביצה.[ז]

זאת ועוד, דגם בהרבה בתי מלון שלא נוהגים כך, אלא שמגישים בהם את הביצים כשהם כבר מבושלות, לא מבשלים את הביצים בבישול רגיל בסיר עם מים, אלא במין מכשיר מיוחד לבישול ביצים שבתחתית המכשיר יש מים ומעליהם יש כעין צלחת עם חורים שבה מוכנסות הביצים באופן שאין מגע בין הביצים למים, והביצים מתבשלות ע"י האדים העולים מהמים, וממילא יש לומר שאין זה בישול רגיל אלא בישול בקיטור ואדים שנחלקו גדולי הפוסקים האם גם בישול כזה נכלל בגזירת חז"ל של 'בישולי גויים'.

ולכן מצינו לכמה רבנים שדעתם להקל בשעת דחק גדולה, וכגון שזהו מזונו החם היחיד שיכול לבוא לפיו במהלך שהותו בחו"ל, מכוח סברא זו, ומכוח כמה צירופים נוספים, להתיר אכילת ביצים קשות בבתי המלון כשהביצים מתבשלות ע"י עובדי בית המלון במכשיר כגון זה.

היוצא מהנ"ל:

א) במקום שמבשלים את הביצים בבישול רגיל על ידי גויים, אין מקום להקל כלל, משום בישולי גויים.

ב) במקום שמבשלים את הביצים במכשיר מיוחד המתואר לעיל, יש שהקלו בשעת דחק גדולה.

ג) במקום שיש מכונה לבישול ביצים לשימושי האישי של הסועד, והוא מבשל שם, מותר לכתחילה.

ובכשרות כמו בכשרות, תמיד יכולות לצוץ כל מיני בעיות כשרות אחרות, ויש לשים לב לכל פרט.

מקורות: חוברת 'מהדרין' חוברת ז' אדר ב' תשנ"ה, מאמר של הרב טוביה הוד מפתח תקווה, וחוברת ט"ז אלול תשס"ב מאמר של הרב פנחס גולדשמידט הרב הראשי ואב"ד מוסקבה. תודה רבה לרב צבי אראלי על עזרתו בהצעת מקורות אלו.

א - ואין חילוק בין ביצה קשה לביצה רכה לענייננו.
ב - ובית מלון שהמטבח אינו כשר, ממילא כל הכלים שבו אינם כשרים.
ג - ולכאורה אין להקל מטעם דסתם כלים אינם בני יומן, דבבתי מלון ומסעדות שמשתמשים תדיר בכלים, אין חזקה כזאת.
ד - גמ' במסכת עבודה זרה דף לח, ושו"ע יו"ד סימן קי"ג.
ה - יו"ד קי"ג סעיף י"ד.
ו - וגם חשש בליעת טעמים אסורים אין כאן, כיוון שהמכונה מיוחדת רק עבור בישול ביצים.
ז - ואין בכך חשש בישולי גויים אף לדעת השולחן ערוך.

שביבים
/ שאול שיף

חנוך לנער

בחסידות קוצק העמידו את האמת בראש התכונות בהן חייב אדם להחזיק ולהשתלם. כאשר חסיד חדש ביקש להצטרף לחסידי קוצק קיבלוהו הללו בשמחה, ובערב הראשון לבואו ערכו לכבודו מסיבה. במסיבה זו דאגו להשקותו כמה כוסיות יתרות של משקה חריף. למחרת, בשעה מוקדמת מאוד, כשהלה היה שקוע מאוד בשנתו, קמו שכניו לחדר ויצאו בחשאי לבית הכנסת לתפילת שחרית במניין ותיקין. משסיימו את תפילתם, התפשטו וחזרו בשקט למיטותיהם. בבוקר מאוחר יותר, קמו כולם משנתם והתיישבו לאכול פת שחרית.

החסיד החדש מנסה לומר משהו על האיסור לאכול לפני התפילה, ואילו כל החבורה אומרת לו: הנה, טול כבר את ידיך ובוא לאכול.

זה היה המבחן למידת האמת של החבר החדש, האם יהפוך עולמות "איך אוכלים לפני התפילה?!" ולא יתחשב כלל בציבור כולו הנוהג כביכול להיפך, ובמקרה כזה עובר בהצלחה את המבחן והרי הוא חסיד מתאים לקוצק ולמידת האמת המטופחת בה. או שמא יאמר לעצמו "ציבור כוח גדול אינו טועה ומן הסתם הדבר מותר מסיבה

כלשהי שנעלמה ממני" ואז אף ייטול את ידיו ויישב לאכול. אם כך עשה, נכשל הוא בבחינת הכניסה, כרת עצמו מחסידות קוצק ולא יתקבל לשורת חסידיה.

האמת אינה נמדדת ואינה נשקלת אלא במאזניים העדינים שבלבו של היחיד. "הרוב" "הציבור" ו"כולם" אינם בעלי משקל כלל על גבי מאזני האמת.

ענווה

לחזון איש זצ"ל היה קנה מידה משלו להערכת אישיותם של גדולי תורה. נכנס פעם אליו בר אוריין, למדן ממוצע, ששימש כר"מ באיזו ישיבה קטנה. ושוחח עם החזון איש בלימוד. לאחר שיצא, התבטא עליו החזון איש : אדם גדול הוא!

והלא כוח למדנותו ממוצעת? תמה אחד הנוכחים. הסביר לו החזון איש: "אדם גדול" אינו נמדד לפי מה שהבריות קורין "למדן" בלבד. העיקר הוא הקניינים, שבהם נקנית התורה. יש לך "למדן גדול" והוא בעצם "אדם קטן", ויש שאינו "למדן גדול", וככל זאת אדם גדול הוא...

❊

"הסטייפלר" (אביו של מרן ר' חיים קנייבסקי שליט"א) אמר פעם: "הדור זקוק למנהיג. מחפשים את מי לשאול, ומצאו יהודי זקן כמוני שחיבר ספרים, וחושבים שמצאו את האדם הנכון..."

בהזדמנות אחרת אמר: הציבור חושבים, שבגלל שאני גיסו של ה"חזון איש", אז גם אני יודע..."

❊

רבי ישראל בעל שם טוב זצ"ל היה אומר: חכמינו הראשונים בתלמוד ובמדרש וכמו-כן חכמינו האחרונים בספרי הדרוש והמוסר הפליגו מאוד בגנות הגאווה ובשבח הענווה, ולמה אין אנו מוצאים אותה בכל התורה כולה, בכל תרי"ג המצוות שבתוכה, כי מצווה להיות עניו? אבל התשובה ברורה ופשוטה: מי שהוא גבר ענוותן משום שמצווה להיות עניו, כבר אינו עניו כלל. איש כזה שענוותנותו נובעת מתוך מצווה, הריהו אומר בלבו:אמנם גדול אני מחברי בתורה ובמעשים טובים, אבל מה אעשה והתורה ציוותה עלי להיות עניו ושפל ברך ואני מושבע ועומד מהר סיני לקיים את המצווה הזאת ולמלא אחריה...ענווה כזאת, שאינה נובעת מתוך מעמקי הנפש, מתוך הנשמה בפשטות ובתמימות, הריהי מזויפת ופסולה. הענווה האמיתית מקורה בלב ולא במוח, והיא צריכה למלא את כל ישותנו ועצמותנו מתוך תמימות אמיתית, מבלי איזה חשבונות שהם, ולו גם חשבונות של מצווה. גדלותו של אדם מישראל אינה נמדדת באמת המידה של תורתו ואינה נשקלת במאזניים על פי כמותן של המצוות שהוא עושה, כי אם על פי התמימות שבלימוד התורה וקיום המצוות...

❊

רבי שמעון בנו של החת"ם סופר, היה יושב וקורא לפני אביו הזקן והחלוש שאלות-ותשובות, שהיו מגיעות לביתו מכל תפוצות ישראל.

יום אחד קרא לפניו מכתב מרב מסוים וחזר גם על השבחים והתארים שפתח אותו רב בהם את מכתבו. שמע החת"ם סופר את דברי השבח ונאנח.

מה יש כאן להיאנח? שאל בנו, וכי נעלם ממך, אבא, שאתה נחשב כיום לגדול הדור?

על כך אני נאנח - השיב החת"ם סופר ונאנח אנחה עמוקה - שעד כדי כך דורנו מיותם, שאני בעוונותינו הרבים, הנני גדול הדור.

❊

ומספרים, כי פעם אחת קיבל רבי עקיבא איגר מכתב-שאלה מאת אחד מגדולי הדור, ובראש המכתב קשר לו השואל כתרים ותוארי-כבוד: הגאון הגדול, עטרת תפארת ישראל, רבן של כל בני הגולה וכו'. והיה רבי עקיבא איגר קורא את כל התארים האלה וחוזר עליהם.

תלמידיו שהיו באותו מעמד, תמהו והתפלאו על כך, ואחד מהם הרהיב עוז בנפשו לשאול את רבו, כי יגיד לו טעמו ונימוקו בזה, והיתה תשובתו: רב גדול זה שכותב עלי תוארי-כבוד כאלה, בוודאי מאמין, כי אלמלי רציתי היה ביכולתי להגיע באמת למעלת תארים כאלה, והרי אני קורא את הדברים ומחשב את חשבון נפשי וכשרונותי, ויודע אני בבירור: כמה רחוק אני מלהגיע לידי מידה זו.

❊

"תנו כבוד לתורה": רבי עקיבא אייגר וידידו רבי יעקב לוברבוים, רבה של ליסא בעל "נתיבות המשפט", באו לוורשה לכנס גדול של רבנים. יצאו יהודי וורשה אל שער העיר לקבל את פניהם של שני גדולי הדור, בכבוד רב הובילום במרכבה רתומה לשני סוסים, והכניסום לעיר בקול תרועת המון חוגג. מרוב התלהבות לכבוד נושאי דגל התורה, התירו האנשים את הסוסים מהמרכבה, רתמו עצמם במקום הסוסים והסיעו את המרכבה.

כשהרגיש רבי עקיבא בדבר, אמר למי כל הכבוד הגדול הזה, אם לא לרבי יעקב מליסא? ירד מן המרכבה ונבלע בין ההמון. מרוב צפיפות לא הכירו בו, והוא כיתר ההמון הנלהב, הצטרף להסיע את המרכבה.

רבי יעקב מליסא אמר בלבו: למי כל הכבוד הגדול הזה, אם לא לרבי עקיבא איגר גאון הדור? ירד גם הוא מן המרכבה והצטרף לאנשים המסיעים את המרכבה, כך הסיעו והסיעו עד שהרגישו שהיא ריקה מאדם.

❊

בסעודה שלישית של שבת ראה אברך אחד והנה חסיד זקן וגדול בתורה, נכבד מאוד, ישוב ליד הדלת מחמת הצפיפות ליד השולחן. הלך ולחש לגבאי שיגיד לרבי יחזקאל מקוזמיר לבקש את הזקן הנכבד להושיבו אחר כבוד בראש השולחן. ענה הרבי בקול רם: המזוזה, היא בוודאי דבר גדול וקדוש, ואף-על-פי-כן מקומה ליד הדלת.

❊

רבי ישראל סלנטר לא הניח תפילין של רבינו תם, וכששאלו אותו פעם, למה אינו מקיים מצוות הנחת תפילין של רבינו תם? החזיר: כשאעמוד לפני בית דין של מעלה, וישאלוני: מפני מה לא הנחת תפילין של רבינו תם, אענה: בשולחן ערוך נאמר, כי תפילין של רבינו תם לא יניח, "אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות". ואני, אינני מוחזק ולא מפורסם בתור חסיד: ואולם, לכשאניח תפילין של רבינו תם, ולאחר אריכות ימי ושנותיי, ישאלוני: מי אתה, שהנחת תפילין של רבינו תם? וכי היית מוחזק ומפורסם בחסידות?-מה אומר, מה אדבר ומה אצטדק?...

❊

הרב מאיר שפירא, שעמד בראש "ישיבת חכמי לובלין", ביקר פעם בעיר ביליץ. אלפים מיהודי המקום הקבילו את פניו בכבוד מלכים, בכרזות, לפידים ומשמרות כבוד. מוקד ביקורו בעיר - כבכל אתר ואתר - היה נאומו שנשא בבית המדרש הגדול. עם עלותו של הרב על המדרגה הראשונה המוליכה לארון-הקודש, פרץ הקהל בקריאה ספונטנית: "יחי אדוננו מורנו ורבינו".

אחד הגבאים שפילס לרב את דרכו לעלות על הבמה הבחין כי הרב התעטף בטליתו ולחש לעצמו חזור ולחוש: "אדם יסודו מעבר וסופו לעפר..."

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il